

ผลงานวิจัยการสร้างสรรค์ละครชาตรีเครื่องใหญ่เรื่อง กากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี Research on the Creation of LakhonChatriKhruengYaiPerformance of the PhayaKhрутLak Nang Kaki Episode in the Tale of Kaki

สวภา เวชสุรักษ์
Savaparr Vechsurruck

รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

ผลงานวิจัยการสร้างสรรค์ละครชาตรีเครื่องใหญ่เรื่อง กากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี วัตถุประสงค์ในการวิจัยเป็นการนำเสนอผลงานวิจัยการสร้างสรรค์ละครชาตรีเครื่องใหญ่เรื่อง กากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี เนื่องในวโรกาสเฉลิมฉลองวันพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เพื่อรวบรวมข้อมูลนำเสนอเป็นผลงานทางวิชาการการวิจัยเชิงคุณภาพและเพื่อเป็นการอนุรักษ์การพัฒนางานสร้างสรรค์สืบสานการแสดงละครชาตรีในรูปแบบละครชาตรีเครื่องใหญ่วิธีดำเนินการวิจัยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องประวัติความเป็นมาของการเล่นละครชาตรีจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ศิลปินพื้นบ้านที่มีความรู้และสืบทอดการแสดงละครชาตรีมาถึงปัจจุบัน สัมภาษณ์ศิลปินละครหลวง เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการสร้างผลงานสร้างสรรค์ละครชาตรีเครื่องใหญ่

ผลการวิจัยพบว่าได้จัดนำเสนอผลงานการสร้างสรรค์ละครชาตรีเครื่องใหญ่เรื่อง กากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี บทประพันธ์ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในวันที่ 13 ตุลาคม 2559 เวลา 13.00-16.00 น. ณ หอแสดงดนตรี อาคารศิลปวัฒนธรรม สำนักบริหารงานศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดนำเสนอใน 3 รูปแบบ คือ ฉากนำเกริ่นกำเนิดกากี จัดสัมมนาทางวิชาการการนำเสนอผลงานวิจัยการสร้างสรรค์ และจัดการแสดงละครชาตรีเครื่องใหญ่เรื่องกากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี รวบรวมข้อมูลในการดำเนินงานนำเสนอเป็นผลงานการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ บทนำ องค์ความรู้เดิมที่เกี่ยวข้องกับละครชาตรีพัฒนาไปสู่ละครชาตรีเครื่องใหญ่ แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งาน ระยะการเตรียมงาน การดำเนินงานสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการแสดง วางแนวคิดการสร้างนาฏยลักษณ์ของตัวละคร และการแต่งกาย วิธีการนำเสนอนาฏยลักษณ์ด้วยการผสมผสานของละครชาตรีพื้นบ้านและละครชาตรีแบบหลวง การแสดงเริ่มด้วยรำซัดไหว้ครูและรำบทสอนรำตามแบบโบราณของละครชาตรี เริ่มแสดงฉากเหตุการณ์ในฉากแคว้นกรุงพาราณสี ฉากเริงฤทธิ์ครุฑจำแลง ฉากแรงฤทธิ์เสนาหา ฉากลักพาเริงนิมพิลี และฉากเริงฤทธิ์หิมพานต์การแสดงสิ้นสุดในรูปแบบของสุขนาฏกรรม การนำเสนอผลงานทางวิชาการครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์งานด้วยการประยุกต์ละครชาตรีเครื่องใหญ่อันเป็นรูปแบบเฉพาะทางขึ้นใหม่อีกแนวหนึ่งงานชิ้นใหม่นี้ นับว่าเป็นงานที่ช่วยอนุรักษ์งานศิลปะท้องถิ่นของไทยให้สืบสานต่อไป

คำสำคัญ: การวิจัยสร้างสรรค์ ละครชาตรีเครื่องใหญ่เรื่อง กากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี

Abstract

The objectives of the present research on the creation of a LakhonChatriKhruengYai performance of the PhayaKhрутLak Nang Kaki (Garuda Abducting Nang Kaki) episode in the tale of Kaki are: to present the creation of this dance drama performance as part of the celebrations of the birthday anniversary of His Majesty King BhumibolAdulyadej and to collect data, conduct qualitative research, and present an academic work that can contribute to the preservation and development of a creative work for the transmission of the performing art of LakhonChatri, particularly LakhonChatriKhruengYai. The research methodology employed are: documentary research on the origin and history of LakhonChatri performance from relevant literature, documents, books, and research findings; interviews of knowledgeable folk artists in the performing art of LakhonChatri, who have been transmitting this performing art to the present day; and interviews of dance artists in the court dance drama tradition. The interview data provided guideline for the creation of the LakhonChatriKhruengYai performance of this research.

The research led to the production of a LakhonChatriKhruengYai performance of the PhayaKhрутLak Nang Kaki episode in the tale of Kaki, a classical literary work composed by Chao Phraya PhraKhlang's (Hon). The performance was held on 13 October 2016, 1.00 - 4.00 pm, at the Music Hall, the Art and Culture Building, Office of Art and Culture, Chulalongkorn University. The function was held in three phases: a performance of the introductory scene on the birth of Kaki, an academic seminar on the creation of this dance drama, and the presentation of the LakhonChatriKhruengYai performance of the PhayaKhрутLak Nang Kaki episode in the tale of Kaki. The research data were also compiled into a qualitative research report. The report consists of an introduction and various sections on prior body of knowledge on the evolvement of LakhonChatri into LakhonChatriKhruengYai performance, the inspiration behind to creation of this performance, preparatory work and period, the creation of dance elements and dance characteristics for individual character, dance costumes, presentation of the performance in a mixed dance style of folk and court LakhonChatri performance. The performance began with a Rum Sat WaiKhru dance (to pay homage to teachers and past dance masters) and Rum Bot Son Rum dance (dance instruction) in the traditional style of ancient LakhonChatri performance. These were followed by the performance of the Khwaen Krung Paranasi (The City of Banares), RoengRitthiKhрутChamlaeng (The mighty Garuda in disguise), RaengRitSaneha (The great passion), LakphaRoengChimphli" (Snatched to the heavenly bliss of Chimphli), and RoengRuediHimmaphan" (Himmaphan Pleasure) scenes. The performance has a happy ending. The researcher was able to fulfill the research objectives of creating and transmitting LakhonChatri performance as well as preserving the traditional performance of LakhonChatriKhruengYai.

Key words: Research on dance creation, LakhonChatrikhruengYai, PhayaKhrutLak Nang Kaki episode in the tale of Kaki

บทนำ

จากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในพระราชพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 11 กรกฎาคม 2538

“...งานของชาตินั้นมีมากมายหลายด้านครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรมการเมือง การปกครอง และจำเป็นจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ในแต่ละสาขาวิชามาปฏิบัติบริหารให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีในทุกๆด้าน ถ้าจะเปรียบเทียบให้เห็นชัด ก็ขอเปรียบเหมือนวงดนตรีวงหนึ่ง ซึ่งจะต้องประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทต่างๆมีเครื่องดีด สี ตี เป่า เป็นต้น และมีผู้ชำนาญในเครื่องดนตรีนั้นๆเป็นผู้ปฏิบัติให้กลมกลืนไพเราะ และถูกต้องตามจังหวะจะโคน จึงจะเป็นวงดนตรีที่สมบูรณ์ได้ เพราะฉะนั้น ผู้มีปัญญาความสามารถไม่ว่าจะทำงานใดด้านใด เป็นงานเล็กหรืองานใหญ่ ง่ายยาก จะต้องถือว่างานทุกอย่างมีความสำคัญเท่าเทียมกัน และต้องตั้งใจกระทำให้ดีที่สุดด้วยความรับผิดชอบ และด้วยความอุตสาหะวิริยะ โดยมุ่งถึงความสำเร็จของงานเป็นจุดหมายสำคัญ...”(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2543)

จากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผู้วิจัยในฐานะข้าราชการของแผ่นดิน และมีหน้าที่โดยตรงในการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์อันเป็นมรดกของแผ่นดินไทย ได้ตระหนักถึงภาระหน้าที่และเกิดแรงบันดาลใจ จัดทำผลงานการวิจัย การสร้างสรรค์การแสดงละครชาตรีเครื่องใหญ่เรื่อง กากี ตอน พญาครุฑลักนางกากี

แรงบันดาลใจในการทำวิจัยการสร้างสรรค์ละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่อง กากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี มี 5 ประการ ดังนี้

1. เมื่อปีการศึกษา 2537 ผู้วิจัยได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่องมโนห์ราบุชายัญ : การประยุกต์ทำรำจากตราแบบหลา โดยมีศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ หลักสูตรนี้สังกัดภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รำมโนห์ราบุชายัญ ซึ่งเป็นการรำเดี่ยว แสดงในละครรำประเภทหนึ่งของกรมศิลปากร ที่เรียกว่าละครเรื่องมโนห์ราในระยะแรก ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนเป็นละครนอก เรื่องมโนห์รา การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ทำให้ทราบว่า ละครนอกเรื่องมโนห์ราแบบหลวงนี้ ได้รับอิทธิพลจากละครชาตรีพื้นบ้านในด้านทำนองเพลงและวิธีแสดง

2. เมื่อปีการศึกษา 2549 ผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ของนิสิตปริญญาโท ในสังกัดภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ละครนอกเรื่องมโนห์รา ของกรมศิลปากรการศึกษามีได้ศึกษาการแสดงเพียงชุดเดียว แต่ศึกษาการแสดงทั้งเรื่องครอบคลุมทั้งบทละคร การบรรจุนำทำนองเพลง การแต่งกาย วิธีการแสดง รวมทั้งกระบวนการทำรำทำให้ทราบว่าละครนอกเรื่องมโนห์ราส่วนใหญ่ได้แนวการแสดงมาจากละครชาตรีพื้นบ้าน ทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดได้แรงจูงใจในการสร้างสรรค์ผลงานเรื่องนี้ขึ้นอีก

3. เมื่อปี.ศ. 2555 ผู้วิจัยได้มีโอกาสร่วมทำงานวิจัยกับกระทรวงวัฒนธรรม โดยมี รองศาสตราจารย์ อมรา กล้าเจริญ เป็นผู้วิจัยหลัก ทำงานวิจัยเรื่องสถานภาพการคงอยู่ของละครชาตรีในประเทศไทย นำเสนอความรู้ทางประวัติศาสตร์การแสดงของละครชาตรีพื้นบ้านในประเทศไทย ประกอบด้วย แหล่งพื้นที่องค์ประกอบและวิธีแสดง โดยรวบรวมข้อมูลจากละครชาตรีพื้นบ้านตามจังหวัดในภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย คือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกและภาคตะวันตก รวม 22 คณะแต่ละคณะจะคำนึงถึงผู้แสดงของตนเป็นหลักว่าสามารถเล่นเรื่องใดและตอนใดได้ดีที่สุด มีการเสริมการแสดงอื่น ๆ เพื่อให้เห็นบทบาทและความสามารถ

ในการแสดง เช่น แทรกการละเล่นพื้นบ้านการใช้เชิงรบ 12 ไม้แบบโบราณ การรำเดี่ยวของตัวเอก เป็นต้น แต่ศักยภาพของผู้แสดงกำลังจะหมดไปเนื่องจากปัญหาทางด้านสุขภาพตามวัยชรา การแสดงบางส่วนขาดการสืบทอดและไม่มีการสืบสานต่อ

4. ผู้วิจัยมีทักษะทางด้านละครเวทีของหลวง โดยเฉพาะละครตีกตาบรรพ์และละครร้องของวิทยาลัยนาฏศิลป์ มีประสบการณ์ด้านการแสดงและการสอน ทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจที่จะสืบสานละครชาตรีเครื่องใหญ่ จึงเลือกจัดการแสดงละครสร้างสรรค์ในรูปแบบของละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่อง “กากี” ขึ้น

5. สาเหตุที่เลือกเรื่องกากี เพราะคนไทยรู้จักและคุ้นเคยเรื่องกากีในมิติวรรณคดีนิทานมายาวนาน โครงเรื่องและแก่นของเรื่องเรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน ตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องมีน้อย มีคติสอนใจในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม อีกทั้งยังไม่พบว่ามีกานำ เรื่องกากี มาเล่นเป็นละครชาตรีเครื่องใหญ่ ผู้วิจัยจึงเลือกเรื่อง “กากี” และเลือกตอน “พญาครุฑลักนางกากี” มาแสดง

ละครชาตรีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ที่สืบทอดการสร้างสรรค์จากบรรพบุรุษจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และข้ออ้างอิงที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมต่าง ๆ ละครชาตรีเป็นปฐมบทการแสดงละครของไทยมีข้อสันนิษฐานว่าละครชาตรีมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานี และมีแบบแผนการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และได้สืบทอดกันต่อ ๆ มา ละครชาตรีจึงเป็นต้นแบบของละครรำ มีการพัฒนาไปสู่การแสดงละครนอก ละครใน ละครตีกตาบรรพ์ และละครพันทาง ต่อมาละครชาตรีได้พัฒนาเป็นละครชาตรีเครื่องใหญ่ โดยมีผู้คิดนำเอาละครชาตรีกับละครนอกมาผสมกันในรูปแบบของการแสดงเรียกว่า “ละครชาตรีเข้าเครื่อง” หรือ “ละครชาตรีเครื่องใหญ่” ซึ่งได้เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 (ระหว่างปี พ.ศ. 2453-2468) การแสดงในรูปแบบนี้เป็นที่นิยมแสดงต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำผลงานวิจัยการสร้างสรรค์ละครชาตรีเครื่องใหญ่เรื่องกากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี นำเสนอในการสัมมนา การแสดงละคร และรูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอผลงานการแสดงสร้างสรรค์ละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่องกากี ตำนานนางกากีและตอนพญาครุฑลักนางกากีเนื่องในวโรกาสเฉลิมฉลองวันพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
2. เพื่อบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างละครรำพื้นบ้านกับนาฏศิลป์สกุลหลวงอื่น ๆ ให้เกิดเป็นรูปธรรมที่เด่นชัด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางการสร้างสรรค์ทางด้านการแสดงละครไทยเชิงอนุรักษ์สู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
2. เป็นแนวทางในการให้ความร่วมมือ การอนุรักษ์และการสืบทอดตำนานละครชาตรีให้คงอยู่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทย
3. ผลลัพธ์จากคติสอนใจสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบวิถีการดำเนินชีวิตของเยาวชนและคนในสังคมไทยในปัจจุบันได้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยลงพื้นที่ในการรวบรวมและเก็บข้อมูลจากผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการแสดงละครชาตรี
2. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเรื่องกากี

3. ศึกษาเรื่องกากีก่อนสุภาพของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เพื่อนำมาจัดทำทละครตอนพญาครุฑลักนางกากี
4. จัดตั้งคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ ทั้งฝ่ายสนับสนุนและนักแสดง
5. จัดนำเสนอการสัมมนาและการแสดงละครชาตรีเครื่องใหญ่เรื่องกากี ตอน “พญาครุฑลักนางกากี” ในวันพฤหัสบดีที่ 13 ตุลาคม 2559 ณ หอแสดงดนตรี อาคารศิลปวัฒนธรรม สำนักบริหารงานศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. บันทึกภาพและบันทึกวีดิทัศน์เก็บข้อมูลต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ การสังเกตภาคสนาม การสัมมนา และการจัดการแสดงละคร
7. รวบรวมข้อมูลนำเสนอเป็นผลงานการวิจัยเชิงคุณภาพ

ระยะเวลาการดำเนินการ

เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม 2559 – เดือนธันวาคม 2559

ผลการศึกษา

องค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับละครชาตรี

การแสดงละครชาตรีได้มีการแสดงสืบทอดมา ตั้งแต่สมัยโบราณ ข้อสันนิษฐานที่ได้ชื่อว่าละคร “ชาตรี” อาจกล่าวได้เป็น 3 นัยยะ คือ ละครชาตรีรูปแบบการแสดงมีลักษณะคล้ายละครเรื่องที่เป็นละครพื้นเมืองของชาวเบงกาลี ประเทศอินเดีย ที่เรียกว่า “ยาตรี” หรือ “ยาตรา” แปลว่า เดินทาง ท่องเที่ยวเรื่องที่ยินยอมเล่น คือเรื่อง “คิตโควินท์” ซึ่งเป็นเรื่องอวตารของพระวิษณุ ตัวละครมีเพียง 3 ตัว คือ พระกฤษณะ นางราธะและนางโคปี ละคร “ยาตรี” หรือ “ยาตรา” มีข้อสันนิษฐานว่าอาจเพี้ยน หรือ เลื่อนคำมาเป็นละคร “ชาตรี” การแสดงละครประเภทนี้สันนิษฐานว่า ตัวละครส่วนใหญ่จะเป็นกษัตริย์ คำว่า “กษัตริย์” เป็นภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี เรียกว่า “ฉัตริ” อาจเป็นความเพี้ยนสำเนียงเรียกเป็น “ชาตรี” ก็เป็นไปได้และคำว่า “ชาตรี” ตามรูปศัพท์หมายถึงการอยู่ยงคงกระพันมีคาถาอาคมแก่กล้าเฉพาะตัว ผู้ที่หาละครไปแก้บนจึงมีความเชื่อว่า “ตัวนายโรง” เป็นผู้มีความสามารถถึงเทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้จึงเป็นที่มาของการเรียกละครชนิดนี้ว่า “ละครชาตรี” ซึ่งจะปรากฏคำร้อง คำกล่าวของตัวนายโรงร้องบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนเริ่มการแสดงละครชาตรี จึงเป็นละครรำที่นิยมใช้แสดงแก้บนมาตั้งแต่โบราณด้วยความเชื่อที่ว่าผู้แสดงละครชาตรีมีคาถาอาคมและสามารถติดต่อกับเทพเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ใครจะหาละครแก้บนต้องหาละครชาตรี เพื่อให้เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยดลบันดาลให้ได้สิ่งที่ต้องการ ละครชาตรีมีบทบาทในการนำมาใช้เป็นเครื่องแก้บนของคนไทยหลายยุคหลายสมัย สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะพื้นฐานของสังคมไทยที่ยังมีความเชื่อในเรื่องของภูตผีวิญญาณ โศกเคราะห์ การยึดมั่นในสิ่งที่ตนเคารพนับถือ สิ่งเหล่านี้ทำให้มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของคนไทย หากมีความประสงค์ในสิ่งใดและสิ่งนั้นยากที่จะทำได้หรือทำไม่ได้ง่าย ๆ หรือไม่มีทางเป็นไปได้ก็จะบนบานศาลกล่าวให้เทพยดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือและหากสมประสงค์ในสิ่งที่ต้องการก็จะตอบแทนต่อองค์เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ด้วยการหาละครมาแก้บน ละครชาตรีจึงมีมาตั้งแต่ครั้งนั้นและมีแบบแผนการแสดงที่เป็นลักษณะเฉพาะสืบทอดกันต่อ ๆ มาที่สำคัญ คือ 1. พิธีกรรมก่อนการแสดง 2. การแสดงละคร 3. พิธีลาโรง

พิธีกรรมก่อนการแสดง ได้แก่ การปลุกโรง การบูชาครู การโหมโรง การร้องประการหน้าบท การร้องเชิดครู และรำซัดหน้าบทการแสดงละคร ได้แก่ การดำเนินเรื่อง การแต่งกาย ดนตรีประกอบการแสดงพิธีลาโรงเป็นพิธีกรรมหลังจากจบการแสดงในครั้งหนึ่งๆ แบบแผนของการแสดงละครชาตรีในแต่ละ

ขั้นตอน ตามที่รวบรวม มีข้อมูลพอสรุปได้ ดังนี้คือ ละครชาตรีที่แสดงในสถานที่ที่กำหนดไว้ชัดเจนเรียกว่า โรง

โรงละครชาตรีสมัยโบราณ มีเสา 4 ต้น ปัก 4 มุม บนพื้นดินเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีเตียงสำหรับแสดง 1 เตียง ตั้งไว้กลางโรง มีผ้าซิ่นทำเป็นหลังคาสี่เสากลางอีก 1 เสา ปักค้ำหลังคาผ้าไว้ เสากลางโรงนี้ถือว่าเป็นเสามหาชัย มีความหมายว่า แทนองค์พระวิสุทธรธรรม พระวิสุทธรธรรมจะประทับคุ้มครองผู้แสดงให้พ้นจากอันตรายต่าง ๆ เสากลางนี้ จะใช้เป็นที่ผูกของคลี่ (ของใส่ไม้รบต่าง ๆ) สำหรับใช้ในการแสดงด้วย (มนตรี ตราโมท, 2526)

พิธีกรรมการปลูกโรงเป็นขั้นตอนที่หัวหน้าคณะ หรือนายโรงที่มีความรู้สืบทอดทางพิธีกรรมเป็นผู้ทำ พิธีผูกกิ่งมะยมด้วยดอกลำไย 3 เส้น ที่ขอมมาจากเจ้าภาพหรือผู้หาละครนำมาผูกติดกับเสากลางโรงเป็น 3 เปลาะ เป็นสัญลักษณ์ว่า ได้มีการปลูกโรงสำหรับการแสดงละครขึ้นแล้ว

พิธีปลูกโรงละครชาตรี

ละครชาตรีอยุธยา แสดงให้เห็นเสากลางโรง

การบูชาครูจะเริ่มต่อจากการปลูกโรง หัวหน้าคณะหรือนายโรงจัดรูปเทียนบูชาครูเบิกโรงและโหมโรงด้วยวงปี่พาทย์ชาตรี ร้องประกาศหน้าบท ถ้ามีการบนด้วยบายศรี ต้องต่อด้วยการร้องขานเอ ต่อจากนั้นตัวนายโรงจะออกนั่งเตียงร้องเชิญครู และออกรำชัดหน้าบทว่าคาถาเวียนซ้าย (ของเวที) ไปรอบ ๆ เวทีเป็นการป้องกันเสนียดจัญไรต่าง ๆ แล้วรำชัดหน้าบทเป็นขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรมก่อนการแสดงละครการแสดงละครชาตรี ดำเนินเรื่องด้วยบทร้องและบทเจรจาของตัวละครโดยตัวละครจะร้องเองและมีลูกคู่ช่วยในการร้องรับ มีการบอกบท และเมื่อเลิกแสดงนายโรงจะรำชัดอีกครั้งหนึ่ง ผู้รำจะว่าอาคมถอยหลัง แล้วรำเวียนขวาของเวทีเรียกว่า คลายยันตร์ เพื่อเป็นการถอนอาถรรพ์

การแต่งกายละครชาตรีแต่โบราณไม่สวมเสื้อ เพราะใช้ผู้ชายแสดง ตัวนายโรงจะแต่งยืนเครื่องนุ่งสนับเพลา นุ่งผ้าคาดเจียรระบาด มีห้อยหน้า ห้อยข้าง ศีรษะสวมเทริด ละครชาตรีในสมัยต่อมา ใช้ผู้หญิงแสดงเป็นส่วนมาก การแต่งกายจึงแต่งยืนเครื่องพระนางแบบละครนอก เพราะปกปิดร่างกายได้มิดชิดขึ้น

ดนตรีประกอบการแสดงละครชาตรี ประกอบด้วย ปี่ 1 เล้า โทนชาตรี 1 คู่ ฉิ่ง กรับไม้ไผ่

พิธีลาโรงจะทำพิธีตอนเลิกการแสดง เป็นพิธีกรรมขั้นสุดท้ายผู้ทำพิธีกรรมเป็นคนเดียวกับที่ทำพิธีปลูกโรง ผู้ทำพิธี ทำพิธีลาโรงด้วยการแก้มัดดอกลำไยที่ผูกกิ่งมะยมไว้กับเสากลางออกทั้ง 3 เปลาะ เรียกพิธีลาโรงนี้อีกอย่างหนึ่งว่า "ถอนโรง" (อมรากล่ำเจริญ, 2537)

การแสดงละครชาตรี เท่าที่พบในปัจจุบัน แต่ละคณะมีรูปแบบของการแสดงเป็นแนวของตนเอง บางคณะมีการแสดงในแบบของละครนอกปะปน หรือบางครั้งมีการแต่งกายแบบลิเกปนบ้าง ความพิถีพิถัน

ในเร่ืองแบบแผนการแสดงละครชาติเร่ือง ลดน้อยลงไปตามอายุและความสามารถของผู้แสดง แต่บางคณะยังคงสามารถแสดงตามแบบแผนของละครชาติเร่ืองได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันการแสดงละครชาติเร่ืองตามแบบแผนของละครชาติเร่ืองดั้งเดิม นับวันจะมีน้อยลงเพราะผู้แสดงส่วนใหญ่มุ่งเน้นในเร่ืองของความสะดวกสบายในการจัดการแสดงมากกว่าจะคำนึงถึงแบบแผนและศิลปะการแสดงละครชาติเร่ืองแบบดั้งเดิม ดังนั้น ละครชาติเร่ืองจึงแสดงในแนวที่ผสมด้วย ละครพันทางหรือลิเก เพราะแสดงได้ง่ายกว่าการแสดงละครชาติเร่ือง

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสถานภาพความเป็นอยู่ของละครชาติเร่ืองในประเทศไทย ปีพ.ศ. 2555 ละครชาติเร่ืองยังมีความสำคัญต่อชีวิตของคนไทยบางกลุ่มที่มีความเชื่อต่อ ๆ กันมาว่า ละครชาติเร่ือง จะสามารถนำ้ไปเล่นแก้บนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ ชื่อการแสดงที่พบในท้องถิ่น คือ ละครชาติเร่ือง ละครแก่นบน ละครรำ ละครนอก ลักษณะของการแสดงมีทั้งรูปแบบของการแสดงละครชาติเร่ือง ละครชาติเร่ืองผสมละครนอก ละครพันทาง และละครนอก เร่ืองที่แสดงเป็นเร่ืองที่มาจากวรรณกรรมการละครไทย เลือกตอนเล่นที่มีความสนุกสนาน เน้นความโดดเด่นที่สำคัญในการดำเนินเร่ือง พิธีกรรมก่อนการแสดง บางคณะยังคงรักษาพิธีกรรมก่อนการแสดงไว้อย่างครบถ้วนทุกขั้นตอน แต่มีบางคณะ ทำพิธีกรรมไม่ครบขั้นตอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การสืบทอดของแต่ละคณะ ทุกคณะมีกระบวนกรรำ 6 แบบ ได้แก่ รำตีบท รำประกอบทำนองเพลง รำหน้าพาทย์ รำอาวุธ รำตามบทเจรจา และรำตามบทบาทเฉพาะทางผู้แสดงต้องร้องและเจรจาเอง ทุกเร่ืองมีผู้แสดงบทตลกสอดแทรกตามท่วงเร่ือง การแต่งกาย ตัวเอกและตัวรองแต่งกายยืนเครื่องพระและยืนเครื่องนางเป็นหลัก ตัวประกอบอื่นแต่งเรียบง่ายตามบทบาท ไม่เคร่งครัด เร่ืองจารีตการแต่งกายตามแบบละครหลวง ดนตรีและเพลงบรรเลงตามแบบแผนการแสดงละคร ได้แก่ เพลงหน้าพาทย์ เพลงบรรเลงรับร้องในการดำเนินเร่ือง เพลงที่ใช้ร้องในการดำเนินเร่ืองเป็นเพลงไทยเดิม จังหวะช้าปานกลางและจังหวะเร็วเป็นหลัก บางครั้งเสริมเพลงลูกทุ่ง เพลงลูกกรุง เพลงลิเก เพื่อเน้นอารมณ์ในการแสดงการแสดงละครชาติเร่ืองพื้นบ้าน ผู้แสดงแต่ละคณะมีความสามารถในการรำและการร้องหลากหลายชั้นเชิงและความสามารถ เป็นที่น่าเสียดายว่าผู้แสดงส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยสูงอายุและวัยชราความสามารถการแสดงเหล่านี้ในวันจะหมดไปตามวัยและอายุของผู้แสดงจึงเป็นส่วนสำคัญ และเหตุผลที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดแนวคิดสืบสานต่อ และสร้างสรรค์การแสดงในรูปแบบของละครชาติเร่ืองใหญ่ขึ้น

ละครชาติเร่ืองใหญ่ เป็นการพัฒนาทางการแสดงอีกรูปแบบหนึ่งเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 (ช่วงพ.ศ. 2453-2468) ได้มีผู้คิดนำเอาละครชาติเร่ืองกับละครนอกมาผสมกันในรูปแบบของการแสดง เรียกว่า “ละครชาติเร่ืองเข้าเครื่อง” หรือ “ละครชาติเร่ืองใหญ่” ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง เป็นปี่พาทย์ชาตรีผสมกับปี่พาทย์เครื่องห้า เริ่มการแสดง เหมือนกับละครชาติเร่ืองโบราณ คือ โหมโรงทางชาตรีแล้วลงโรงด้วย “เพลงวา” แบบละครนอก นักแสดงยังคงร้องเอง มีลูกคู่ร้องรับและเจรจาเองเพิ่มการรำเบิกโรง จับเร่ืองแสดง วิธีแสดงใช้ทางละครชาติเร่ืองและละครนอกผสมกัน การแสดงในรูปแบบนี้นิยมแสดงต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ในปีพ.ศ. 2498 กรมศิลปากรได้จัดการแสดงละครชาติเร่ืองเข้าเครื่องหรือละครชาติเร่ืองใหญ่ ณ โรงละครศิลปากร เร่ือง พระสุธน-มโนห์รา มีการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายนางกินรี นักแสดงมีผู้ขับร้องให้ตามแบบฉบับของกรมศิลปากร แต่เจรจาเองใช้ทำรำแบบละครนอก แต่ไม่มีการร้องประกาศหน้าบทและรำชุดไหว้ครูเหมือนละครชาติเร่ือง

แนวคิดสู่ผลงานสร้างสรรค์ทางวิชาการ

“สร้างสรรค์” หมายถึง มีลักษณะริเริ่มที่ดี เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะสร้างสรรค์ ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546) ได้กล่าวถึงความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า “ความคิดสร้างสรรค์ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกี่ยวกับวิทยาการใหม่ๆ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ และการออกแบบสิ่ง

ใหม่นั้น เป็นเรื่องที่น่าศึกษาวิธีการแก้ปัญหาและได้ความรู้ขึ้นมาอย่างไร สิ่งที่น่าคิดในการแก้ปัญหาเพื่อจะได้สิ่งประดิษฐ์ใหม่ การค้นพบกฎเกณฑ์ และการแก้ปัญหาแนวใหม่ การออกแบบทางศิลปะและการดนตรีเหล่านี้ ต้องอาศัยกระบวนการคิด ที่เป็นความคิดสร้างสรรค์และได้ยกตัวอย่างความหมายของความคิดสร้างสรรค์ที่นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้ให้ความหมายไว้ เช่น เวลคอตและสมิธ ได้อธิบายถึงความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองที่รวมการดึงประสบการณ์เดิมของแต่ละคนออกมาแล้วนำมาจัดให้อยู่ในรูปแบบใหม่ การจัดรูปใหม่ของความคิดนี้เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่ระดับโลกก็ได้”

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543) ในแนวคิดเกี่ยวกับสร้างสรรค์รูปแบบนาฏศิลป์มีแนวทางหลักในการกำหนดรูปแบบ 4 แนวทาง คือ

1. การกำหนดให้อยู่ในหนึ่งนาฏยจารีต ซึ่งนักนาฏประดิษฐ์ทั่วไปนิยมสร้างผลงานในแนวนี เพราะมีกฎเกณฑ์เน้นการนำท่ารำฉบับหลวงมาใช้ในการประดิษฐ์นาฏศิลป์

2. กำหนดให้เป็นการผสมหลายนาฏยจารีต นักนาฏประดิษฐ์ มุ่งแหวกแนวไปจากจารีตเดิมโดยนำเอาจารีตตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปมาผสมกัน เช่น การผสมรำไทยกับบัลเลต์ การผสมรำไทยคอนเทมเปอราเร่ตาดันซ์ เป็นต้น

3. กำหนดให้ประยุกต์จากนาฏยจารีตเดิม การคิดสร้างสรรค์ในลักษณะนี้ส่วนใหญ่อาศัยเพียงเอกลักษณ์หรือลักษณะเด่นเป็นหลัก นอกจากนั้นก็บุกเบิกแสวงหาท่าทางใหม่ๆ มาใช้ในการออกแบบเพื่อให้ผลงานดูแปลกใหม่ทันสมัยแต่จะปรับให้ดูกลมกลืนกับนาฏยจารีตเดิม เพื่อความมีเอกภาพ โดยที่ผลงานใหม่มีความต่อเนื่องกับอดีต

4. กำหนดให้อยู่นอกนาฏยจารีตเดิมการคิดสร้างสรรค์ลักษณะนี้ นักนาฏประดิษฐ์ในปัจจุบันได้พยายามค้นคว้าหารูปแบบนาฏศิลป์ใหม่ๆ โดยไม่นำเอาอดีตมาปะปน

งานวิจัยเรื่อง “ประวัติบัลเลต์ในประเทศไทย” โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณิ บุญเพ็ง (2542) ได้กล่าวถึงการแสดงบัลเลต์ในประเทศไทยแสดงเรื่องกาก็ 2 องค์ คุณวราภรณ์ ปัจฉิมสวัสดิ์เป็นผู้ออกแบบท่าเต้นโดยมี Dance Centre เป็นผู้จัดและจัดแสดงที่โรงแรมรอยัลออคิดเซอรادتันมีการแสดงละครเวทีเรื่องกาก็ โดยคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องในงานจุฬาลงกรณ์วิชาการ 36๓ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2536

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์งานในแนวต่าง ๆ และแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานตามรูปแบบของนาฏศิลป์ ตลอดจนที่ผู้วิจัยร่วมกับคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูลสถานภาพการคงอยู่ของละครชาตรีในประเทศไทย ทำให้ได้แนวคิดที่จะนำเรื่องกาก็คำกลอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มาสร้างสรรค์การแสดงในรูปแบบของละครชาตรีเครื่องใหญ่ โดยนำเสนอเป็นผลงานทางวิชาการ 2 รูปแบบ คือ 1. การกำหนดให้อยู่ในจารีตเดิม เช่น การร้องไหว้ครูชาตรี ร้องกำพรัด รำชัตหน้าบท และ วิธีการบอกบทให้ตัวละครร้องเอง มีลูกคู่ร้องรับ 2. การสร้างผลงานสร้างสรรค์ใหม่ลงในบทละคร เช่น การวางเพลง วิธีการรำบท รำหน้าพาทย์เสมอชาตรี เสมอโลมแก้ว รำอุยฉายมานพ ระเบียบในละครประยุกต์การแต่งกาย การใช้ฉากเทคนิคพิเศษ เป็นต้น

วิธีการนำเสนอผลงาน

การนำเสนอนาฏยลักษณะของการแสดงประกอบด้วยแบบจารีตดั้งเดิมของละครชาตรีพื้นบ้าน และแบบประยุกต์จากละครรำแบบหลวง โดยทำให้เกิดความกลมกลืน สมดุล เอกภาพ อีกทั้งความทันสมัยของตัวงาน ประยุกต์การแต่งกายจากขนบนิยมของงานดั้งเดิม รวมทั้งการใช้เทคนิคฉาก เพื่อเสริมสร้างสีสันและเพิ่มอรรถรสการแสดงให้แก่ผู้ชม

เริ่มการแสดงฉากแรกด้วยฉากเกริ่นนำกำเนิดกากี รำชัตไหว้ครู ร้องไหว้ครู ร้องกำพริต เพื่อบูชาครู ละครชาตรีตามขนบโบราณ ต่อด้วยการนำเสนอการแสดงซึ่งแบ่งเป็นฉากๆ ตั้งแต่ฉากแรกจนถึงฉากสุดท้าย ตัวละครร้องรำทำบทและเจรจาด้วยตนเอง ขณะที่ตัวละครร้องมีลูกคู่ร้องรับเป็นบางช่วง สำนวนที่ลูกคู่ร้องรับเป็นท่วงทำนองของการร้องชาตรีแบบพื้นบ้านในอดีต ร้องกระทัดรัดจังหวะให้ดูสนุกสนานครื้นเครง ตัวละครจะแสดงลีลาท่าทางและอารมณ์ด้วยบทบาทความสงสัย ความพึงพอใจ ความโกรธ ความรักและการเกี้ยวพาราสี มีการแทรกรำหน้าพาทย์ รำฉุยฉาย ระเบียบลีลาของสัตว์นานาชาติรวมทั้งการแสดงตลกในบางฉาก การแสดงสิ้นสุดในรูปแบบของสุขนาฏกรรมฉากสุดท้ายนักแสดงทุกคนออกมาด้านหน้าเวทีร่วมกันร้องและรำทำบท เพื่อเน้นคุณค่าของละครเรื่องนี้ให้ผู้ชมได้ตระหนักและนำไปเป็นต้นแบบการดำเนินชีวิต อันส่งผลให้สังคมและโลกมีความสงบสุขและเกิดสันติภาพที่ยั่งยืนสืบไป

แนวคิดการจัดวางองค์ประกอบในการสร้างสรรค์การแสดงละครชาตรีเครื่องใหญ่เรื่องกากีตอนพญาครุฑลักนางกากี

องค์ประกอบการสร้างสรรคการแสดงละครชาตรีเครื่องใหญ่ตอนพญาครุฑลักนางกากี ได้แก่ แนวคิดในการเลือกเรื่องแสดง การจัดทำบทละครชาตรีเครื่องใหญ่ ดนตรีและบทเพลงที่ใช้ในการแสดง ผู้แสดง กระบวนการรำการแต่งกาย ฉาก อุปกรณ์การแสดง และวิธีการเผยแพร่

การเลือกเรื่องแสดงจากองค์ความรู้เดิมเกี่ยวกับละครชาตรี ความคิดเห็นของนักวิชาการเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์งานในแนวต่างๆ และการสร้างสรรค์รูปแบบต่างๆตามนาฏยศิลป์ ตลอดจนที่ผู้วิจัยร่วมกับคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูล เรื่อง สถานภาพการคงอยู่ของละครชาตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 ทำให้ได้แนวคิดที่จะนำเรื่องกากีมาแสดงของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 มาสร้างสรรค์การแสดง เหตุผลที่นำเรื่องกากีมาแสดงคือ ประการที่ 1 เรื่องกากีเป็นวรรณคดีนิทานธรรมะมีความไพเราะในด้านภาษาจินตนาการในการดำเนินฉากของเรื่อง สามารถนำมาแสดงในรูปแบบของละครให้ข้อสอนใจในธรรมะปฏิบัติของชาย และหญิงผ่านตัวละคร ประการที่ 2 เรื่องกากียังไม่เคยปรากฏว่านำมาแสดงในรูปแบบของละครชาตรีมาก่อน จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ผู้วิจัยเลือกเรื่องกากีมาทำบท กำหนดตอนในการแสดงในรูปแบบของละครชาตรีเครื่องใหญ่

บทละครในการจัดทำบทละคร ตัดตอนปรับคำกลอนจากของเดิมนำมาตัดต่อและสร้างเสริมเพิ่มบทกลอนใหม่เป็นบทละครสร้างสรรค์เพื่อใช้ในการแสดงทั้งหมด 6 ฉาก ได้แก่ ฉากนำเรื่องกำเนิดกากี ฉากที่ 2 แคว้นกรุงพาราณสี ฉากที่ 3 เริงฤทธิ์ครุฑจำแลง ฉากที่ 4 แรงฤทธิ์เสนหา ฉากที่ 5 ลักพาเริงฉิมพลี ฉากที่ 6 รื่นฤดีหิมพานต์

ดนตรีใช้ปี่พาทย์ชาตรีผสมปี่พาทย์เครื่องคู่ของหลวงในการบรรเลงและบรรเลงรับขับร้อง

บทเพลงผู้วิจัยร่วมกับคณะวิทยากรที่มีความรู้ทางละครชาตรี เลือกเพลงที่ใช้ในละครและวางเพลงให้เป็นแนวทางชาตรีพื้นบ้านให้มากที่สุด เช่น ใช้เพลงชาตรี (โตน) ร่ายชาตรี เพลงการเวก เพลงเชื้อ เพลงมะลิซ้อน เพลงบุหรง เพลงสิงโลดชาตรี เพลงกระต่ายเต้น เพลงข้าตะลุงเพลงชาตรีตะลุง เป็นต้น เพลงหน้าพาทย์ที่นำมาใช้เป็นทางสร้างสรรค์ คือ เพลงเสมอชาตรี และเสมอโลมเกี้ยว ตอนพญาครุฑแปลงเป็นมานพ ออกรำเพลง “ฉุยฉายมานพ” ซึ่งเป็นบทประพันธ์ใหม่

ผู้แสดงคัดเลือกผู้แสดงที่มีความสามารถในการร้อง ต้องร้องเองตามลักษณะละครชาตรีพื้นบ้านมีความสามารถในการรำและปฏิภาณในการทำบท ใช้ผู้แสดงส่วนหนึ่งเป็นศิลปินพื้นบ้านได้แก่ ละครลิเก โขนสดอีกส่วนหนึ่งเป็นผู้แสดงเยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดการแสดงทางละครชาตรีของคณะจงกลไปรังน้ำใจและกลุ่มศิลปินรับเชิญ จากกรมศิลปากร (ซึ่งมีความสามารถทางการแสดงละครพื้นบ้านอยู่แล้ว) การ

เลือกผู้แสดงผู้วิจัยได้พยายามเลือกตัวแสดงแต่ละท่านให้เหมาะสมกับบทบาทที่วางไว้ในบทละคร เพื่อให้การแสดงงานสร้างสรรค์ละครชาติเครื่องใหญ่เป็นผลสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย

กระบวนการทำรำใช้ทำรำตีบทแบบละครพื้นบ้านและสร้างสรรค์กระบวนการทำรำขึ้นใหม่ แต่จะไม่ทิ้งหลักจารีตของนาฏยลักษณ์ ในการแสดงละครรำไทยรวมทั้งการใช้ความถนัดและประสบการณ์ของผู้วิจัยในการสร้างงานให้มีความกลมกลืน เช่น รำคู่ในท่า “ต่อตัว” เป็นต้น

การแต่งกายการแต่งกายมี 3 รูปแบบ คือ ละครชาตรีผสมละครนอกที่เรียกว่าละครชาตรีเครื่องใหญ่แบบสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ และแต่งตามท้องเรื่อง เช่น ระบุว่าสัตว์ ระบุว่ากินนรกินรี เป็นต้นใช้สีตามบุคลิกนักแสดงและใช้วัสดุบางเบาเพื่อสะดวกในการเคลื่อนไหว

การแต่งกายแบบละครชาตรี

แต่งกายแบบสร้างสรรค์

แต่งกายตามท้องเรื่อง

ฉากในการดำเนินเรื่องแต่ละฉากเป็นฉากจินตนาการและฉากเทคนิคพิเศษ เพื่อเสริมการดำเนินเรื่องให้ดูสมจริง และรวดเร็ว อีกทั้งช่วยสร้างบรรยากาศ แสง สี เสียงให้สัมพันธ์กับการแสดง

ฉากวิมานฉิมพลี

ฉากชมพูหิมพานต์

- อุปกรณ์การแสดงเน้นใช้เฉพาะที่สำคัญในการดำเนินเรื่อง ได้แก่
- อุปกรณ์ประกอบแต่ละฉาก เช่นฉากท้องพระโรงฉากวิมานฉิมพลี
  - ชุดอุปกรณ์การเล่นสกา
  - ช่อดอกไม้สำหรับตัวละครใช้ในบท
  - กระจับปี่

วิธีการเผยแพร่ผลงาน

ในการเผยแพร่ผลงาน แบ่งออกเป็นการนำเสนอในรูปแบบผลงานการแสดง การสัมมนาและรูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นหลักฐานทางวิชาการ

การนำเสนอผลงานในรูปแบบของการแสดง จัดให้มีกำหนดการการสัมมนาและการแสดงละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่องกากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในวันพฤหัสบดีที่ 13 ตุลาคม 2559 ณ หอแสดงดนตรี อาคารศิลปวัฒนธรรม สำนักงานบริหารงานศิลปวัฒนธรรมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำเสนอการแสดง แบ่งออกเป็น 3 ช่วง

ช่วงที่ 1 นำเสนอการแสดงละครเกริ่นนำ "กำเนิดกากี"

จากกากาติชาดก

จากนกกาเป็นกากี

เป็นมเหสีท้าวพรหมทัต

ช่วงที่ 2 การจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่องละครชาตรีและแนวคิดสร้างสรรค์ผลงานด้านการแสดง

ช่วงที่ 3 เสนอการแสดงละครสร้างสรรค์ละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่องกากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี

ในการเผยแพร่ผลงานครั้งนี้ มีการทำแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจของผู้ร่วมสัมมนาและผู้เข้าชมการแสดง ผลที่ได้จากการประเมิน มีระดับความพึงพอใจในภาพรวม มากที่สุด ร้อยละ 91.40

งานวิจัย ข้อมูลผลงานการสร้างสรรค์ละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่องกากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี ผู้วิจัยได้รวบรวมบันทึกภาพและวีดิทัศน์ และรวบรวมข้อมูลนำเสนอเป็นลายลักษณ์อักษร พรรณนาความนำเสนอเป็นผลงานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักฐานผลงานวิจัยทางวิชาการ ได้แก่ บทนำ องค์ความรู้เดิมที่เกี่ยวข้องกับละครชาตรีพัฒนาไปสู่ละครชาตรีเครื่องใหญ่ แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งาน ระยะเวลาเตรียมงาน แนวคิดการแต่งกาย การดำเนินงานสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการแสดง การสร้างสรรค์งานที่เป็นรูปแบบเฉพาะทางจากการผสมผสานนาฏยลักษณ์พื้นบ้านและแบบหลวง โดยการ

แสดงเริ่มด้วยรำซัดไหว้ครูและรำบทธอนรำตามแบบโบราณของละครชาตรีตามด้วยเหตุการณ์ในฉากแคว้นกรุงพาราณสี ฉากเรีงฤทธิ์ครุฑจำแลง ฉากแรงฤทธิ์เสน่ห์หา ฉากลักพาเรีงฉิมพลี ฉากรื่นฤดีหิมพานต์ การแสดงสิ้นสุดในรูปแบบของสุขนาฏกรรม

ผลการวิจัย

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้จัดการนำเสนอผลงานการสร้างสรรคละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่อง กากีตอนพญาครุฑลักนางกากี บทประพันธ์ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในวันที่ 13 ตุลาคม 2559 เวลา 13.00-16.00 น. ณ หอแสดงดนตรี อาคารศิลปวัฒนธรรม สำนักบริหารงานศิลปวัฒนธรรมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดนำเสนอใน 3 รูปแบบ คือ

ฉากนำเกริ่นกำเนิดกากีใช้วิธีนำเสนอด้วยการขับเสภาเล่าเรื่อง พร้อมกับการฉายภาพสไลด์เคลื่อนไหวและการออกตัวผู้แสดง กล่าวถึงตำนานทางพระพุทธศาสนาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพญาครุฑ พระฤๅษีเสกนางนกกาที่ได้ปลีชีพกระโดดเข้ากองไฟเป็นเชื้อเพลิงถวายให้แก่พระฤๅษีให้คลายความหนาวพระฤๅษีได้ตอบแทนนางนกกาด้วยการชุบชีวิตนางนกกาให้เป็นสาวงามชื่อกากี ให้อยู่ในดอกมณฑาทอง นางกากีจึงมีกลิ่นกายหอม หากมีใครมาสัมผัสตัวนาง กลิ่นหอมจะติดตัวผู้นั้นนานถึง 7 วัน พระฤๅษีได้ถวายนางกากี ให้เป็นพระมเหสีของท้าวพรหมทัตแห่งกรุงพาราณสี

จัดสัมมนาทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับละครชาตรี ในเรื่องละครชาตรีปฐมบทแห่งละครรำ เรื่องละครชาตรีบางกอกถิ่นสนามควาย เรื่องเพลงในละครชาตรี และเรื่องการสร้างสรรคละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่อง กากีตอนพญาครุฑลักนางกากี

จัดการแสดงละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่อง กากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี เริ่มตั้งแต่โหมโรงชาตรีและร้องภาคครุ ต่อด้วยรำซัด 3 เตียง ตามขนบของละครชาตรี ดำเนินเรื่องการแสดงฉากที่ 1 แคว้นกรุงพาราณสี ฉากที่ 2 เรีงฤทธิ์ครุฑจำแลง ฉากที่ 3 แรงฤทธิ์เสน่ห์หา ฉากที่ 4 ลักพาเรีงฉิมพลี ฉากที่ 5 รื่นฤดีหิมพานต์ จบด้วยฉากพิณนาเล่ การแสดงสิ้นสุดในรูปแบบสุขนาฏกรรม

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลผลงานการสร้างสรรคละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่อง กากี ตอนพญาครุฑลักนางกากี ด้วยการบันทึกภาพและวีดิทัศน์ และรวบรวมข้อมูลนำเสนอเป็นลายลักษณ์อักษร พรรณนาความทั้งหมด 8 บท ได้แก่ บทนำ กล่าวถึงพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช แรงแบบดาลใจในการสร้างสรรคงาน ภูมิหลังนางกากี บทที่ 2 ระยะเวลาเตรียมงาน ได้แก่ การจัดทำโครงการ วิธีการเผยแพร่ผลงานและการจัดหางบประมาณ บทที่ 3 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทที่ 4 ระยะเวลาดำเนินงานได้แก่ แนวคิดของบทละคร แนวคิดในการคัดเลือกทีมงาน แนวคิดในการคัดเลือกนักแสดง แนวคิดเรื่องดนตรีและทำนองเพลง แนวคิดด้านเครื่องแต่งกาย แนวคิดเรื่อง ฉาก แสง เสียง และอุปกรณ์การแสดง วิธีการนำเสนองาน การฝึกซ้อม การปฐมพยาบาลเบื้องต้น บทที่ 5 แนวทางในการสร้างสรรคนาฏยลักษณะตัวละคร ได้แก่ นางกากี ท้าวพรหมทัต พญาครุฑ มานพแปลงตัวที่ 1 มานพแปลงตัวที่ 2 คนธรรพ์ การแสดงตลก รำซัด 3 เตียง ระเบียบสรรพสัตว์ ระเบียบบริหาร-กินรี บทที่ 6 ระยะเวลาแสดงจริงบนเวที บทที่ 7 ระยะเวลาประเมินผลการแสดง บทที่ 8 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ นำเสนอเป็นผลงานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักฐานผลงานวิจัยทางวิชาการจัดส่งเผยแพร่ ให้กับสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล การนำเสนอผลงานทางวิชาการครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อนุรักษ์ สืบสานและที่สำคัญคือการได้ผลงานการสร้างสรรคซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะทางของละครชาตรีเครื่องใหญ่ในแนวทางใหม่อีกมิติหนึ่ง

อภิปรายผลการวิจัย

การแสดงละครชาตรีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้านนาฏยศิลป์ไทยที่สืบทอดการสร้างสรรค์จากบรรพบุรุษ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ละครชาตรีมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีแบบแผนการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และได้สืบทอดกันต่อๆมาจนถึงปัจจุบัน ละครชาตรีเป็นต้นแบบของละครรำ ได้มีการพัฒนาไปสู่การแสดงละครนอก และละครโน้ดโดยลำดับ เมื่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ปลายรัชสมัยรัชการที่ 6 ได้มีผู้คิดผสมวิธีการแสดงละครชาตรีกับละครนอกมารวมกันเรียกว่า “ละครชาตรีเข้าเครื่อง” หรือ “ละครชาตรีเครื่องใหญ่” ดนตรีที่ประกอบการแสดงใช้ทั้งปี่พาทย์ชาตรีและปี่พาทย์ที่ใช้ในละครนอก ในการแสดงจะเริ่มด้วยการร้องไห้ครู่และรำซัด แบบละครชาตรี แล้ววงจับเรื่องด้วยเพลงวาทอย่างละครนอก เพลงที่ร้องและวิธีการแสดงมีทั้งแบบชาตรีและละครนอกผสมกัน การแสดงละครชาตรีเครื่องใหญ่นิยมแสดงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์พัฒนาการแสดงในครั้งนี้เสริมบทบาทเพื่อให้เห็นความสามารถของผู้แสดงในแต่ละคน เพื่อให้ถูกใจผู้ชมการแสดง ได้แนวคิดพัฒนาในเรื่องการทำบทเสริมในการสร้างสรรค์ เช่น ระเบียบสำนวนในตอนที่ทำพรหมทัตมารับตัวนางกากีออกจากป่า ผูกสัตว์นานาชนิดพากันมาส่งนางกากี ระเบียบสำนวนกวี รำเสมอชาตรีตอนทำพรหมทัตเสด็จออกจากท้องพระโรงไปยังสถานที่นัดหมายในการเล่นสกา แนวทางการวางเพลง และจังหวะหน้าทับออกทางปี่พาทย์ชาตรี การวางทำรำเพลงเสมอทางละครชาตรีพื้นบ้านคือไม้เดินไม้แรก ใช้ทำรำร้าย ต่อด้วยทำรำอื่น ๆ ไม้เดินจนครบ 5 ไม้ และไม้ลา 4 ไม้ ต่อด้วยแม่ทาละครชาตรี คือ ขึ้นท่าเสื่อลากหาง ไปยังทำรำทำตะโพน และทำซึกแบ่งผัดหน้าเข้าฉาก รำฉุยฉายมานพได้แต่งเนื้อร้องเพิ่มเติมขึ้นตามขนบของตัวละครที่ชมตนเองหลังจากการแปลงและนางกากีใช้รำแทนตระนอน ตามรูปแบบของการเล่นแบบละครพื้นบ้าน เป็นต้นโดยไม่ทิ้งขนบการรำของละครไทย แนวคิดในการสร้างสรรค์แสดงละครชาตรีเครื่องใหญ่เรื่องนี้ สอดคล้องกับลักษณะแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์รูปแบบนาฏยศิลป์ของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543) การสร้างสรรค์กำหนดประยุกต์จากการคิดสร้างสรรค์ในลักษณะนี้ส่วนใหญ่อาศัยเพียงเอกลักษณ์หรือลักษณะเด่นเป็นหลักนอกจากนั้นก็บุกเบิกแสวงหาท่าทางใหม่ๆมาใช้ในการออกแบบเพื่อให้ผลงานดูแปลกใหม่ทันสมัยแต่จะปรับให้ดูกลมกลืนกับนาฏยจารีตเดิม เพื่อความมีเอกภาพ โดยที่ผลงานใหม่มีความต่อเนื่องกับอดีตและสอดคล้องกับเวลาคอทและสมิธ อ้างในปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546) ได้อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองที่รวมการดึงประสบการณ์เดิมของแต่ละคนออกมา แล้วนำมาจัดให้อยู่ในรูปแบบใหม่ การจัดรูปแบบของความคิดนี้เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละคน ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่ระดับโลกก็ได้

สาเหตุที่เลือกทำละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่องกากี ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจมาจากเหตุหลายประการกล่าวคือ ผู้วิจัยมีทักษะและประสบการณ์ในการรำ การร้องของตัวนางแบบหลวงและแสดงละครเป็นตัวเอกของกรมศิลปากร ทำงานวิจัยองค์ความรู้เกี่ยวกับละครชาตรีทางหลวงและเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ละครชาตรีทางหลวง ตลอดจนได้ร่วมงานกับคณะวิจัย ในการทำวิจัย เรื่องสถานภาพการคงอยู่ของละครชาตรีในประเทศไทยซึ่งเป็นงานวิจัยของกระทรวงวัฒนธรรมสาระสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเลือกเรื่องกากีนำมาแสดงเพราะเรื่องกากีเน้นบุคลิกตัวละครแบบมิติเดียวแก่นของเรื่องเรียบง่ายไม่ซับซ้อนและเป็นเรื่องที่มีรากฐานมาจากชาดกในพระพุทธศาสนา

นาฏยลักษณะของการแสดงประกอบด้วย แบบจารีตดั้งเดิมของละครชาตรีพื้นบ้าน และแบบประยุกต์จากละครรำแบบหลวงทำให้เกิดความกลมกลืน มีเอกภาพของตัวงาน ประยุกต์เรื่องการแต่งกายจากขนบนิยม ของงานดั้งเดิม ผู้แสดงแต่ละท่านมีความสามารถทั้งการร้อง การรำ การใช้บทเจรจาตามรูปแบบของละครพื้นบ้าน ซึ่งผู้วิจัยได้พยายามคัดเลือก และเสาะหาตัวแสดงที่มีลักษณะเฉพาะตามบทบาทที่ปรากฏในบท เช่น ผู้แสดงเป็นทำพรหมทัต มีพื้นฐาน ทักษะในการแสดงลิเก พญาครุฑมีความสามารถใน

การแสดงโขนสดและโขนของกรมศิลปากร มาพบแปลงตัวที่ 1 มีความสามารถในการร้องเพลงไทยเดิม มาพบแปลงตัวที่ 2 มีความสามารถในการแสดงละครชาตรีพื้นบ้านและละครแบบหลวงของกรมศิลปากร นางากก็ เป็นศิลปินของกรมศิลปากรทางนาฏศิลป์ แต่มีความสามารถร้องเพลงไทยเดิมได้ไพเราะ เป็นต้น ดนตรีและเพลงใช้ผสมทั้งทางละครชาตรีและทางละครนอก พยายามจัดหาเพลงที่ใช้กับละครพื้นบ้านที่ไม่ค่อยได้พบในการแสดงละครในปัจจุบัน เช่น เพลงการเวก เพลงบุหร่ง เพลงมะลิซ้อนสองชั้นและชั้นเดียว เพลงกระต่ายเต้น เป็นต้น ฉากใช้การผสมฉากเทคนิคเคลื่อนไหว และใช้ทรายไอซ์เพื่อเสริมบรรยากาศในการแสดงดูสมจริง เวทีการแสดง เป็นเวทีโล่ง ไม่มีฉากเปิดปิด ในการเปลี่ยนฉากแต่ละฉากใช้วิธีการดับไฟและฉายภาพฉากต่อไป เพื่อให้เห็นความต่อเนื่องของฉากในการดำเนินเรื่อง แต่พื้นเวทีจะมีมืด เพื่อให้ทีมงานได้จัดฉากเพิ่มเติมในแต่ละฉากตามท้องเรื่อง การแสดงในแต่ละฉาก จะแสดงต่อเนื่องตั้งแต่ฉากแรกจนถึงฉากสุดท้าย ดังนั้นทั้งผู้แสดง ดนตรี ฉากแสง เสียง ทีมงานจัดฉากจะต้องระมัดระวังในการแสดงอย่างแม่นยำ

หลังจากจบฉากพินาเล่ ตัวแสดงทั้งหมดอยู่หน้าเวที ผู้วิจัย และทีมงานขึ้นเวทีพร้อมกัน ท่านศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้ขึ้นประเมินผลการแสดง ตั้งคำถามสอบถามผู้เข้าร่วมสัมมนา และผู้ชมการแสดงถึงผลของการแสดงเป็นข้อๆ เช่น ความเหมาะสมในการเลือกตัวแสดง ความเหมาะสมในการใช้เทคนิคแต่ละฉาก ตัวตลก ระเบียบ และประโยชน์ที่ผู้ชมจะได้รับ ฯลฯ ซึ่งผู้ชมจะตอบรับด้วยการยกมือและปรบมือ ตามลักษณะคำถามและคำถามสุดท้ายถามถึงประโยชน์ที่ผู้ชมจะได้รับ ได้เชิญนักศึกษา มาแสดงความคิดเห็นเป็นรายบุคคล สรุปความพึงพอใจอยู่ในเกณฑ์ดี และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการทางด้านนาฏศิลป์ไทยอีกรูปแบบหนึ่ง

ในการเผยแพร่ผลงานครั้งนี้ มีการทำแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจของผู้ร่วมสัมมนาและผู้เข้าชมการแสดง ผลที่ได้จากการประเมินมีระดับความพึงพอใจในภาพรวม มากที่สุด 91.40% นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบปัญหาการแสดงเรื่องความพร้อมเพรียงของนักแสดงในการฝึกซ้อม แก้ไขปัญหาโดยนัดหมายการฝึกซ้อมในเวลานอกราชการเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1. เพื่อช่วยให้วัฒนธรรมการแสดงละครชาตรีให้คงอยู่ ควรสืบค้นเรื่องที่ใช้แสดงให้ครอบคลุมมากขึ้น กล่าวคือเป็นเรื่องที่นิยมแสดงในปัจจุบันให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์และอาจประยุกต์จากเรื่องดั้งเดิมหรือจากเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่นอกจากนี้ยังมีเรื่องอื่น ๆ เช่น วรรณกรรมและบทละครดั้งเดิมจากกวีในราชสำนักและกวีท้องถิ่น นิทานพื้นบ้านตามภูมิภาคต่าง ๆ เรื่องราวและนิทานชาดกในพระพุทธศาสนา และอาจเป็นการแสดงจากวรรณกรรมต่างประเทศที่มาจากเรื่องราวทางโลกและทางศาสนาก็ได้

2. การจัดสรรงบประมาณเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการวิจัย ควรหาแหล่งเงินทุนที่มีศักยภาพในการสนับสนุนงบประมาณได้ตลอดทั้งโครงการ เพราะการสร้างสรรค์ละครจำเป็นการแสดงที่ต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง

3. การจำกัดเวลาแสดงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและสำคัญยิ่ง ควรสร้างกรอบเวลาเพื่อให้การแสดงกระชับไม่น่าเบื่อหน่าย เพื่อกระตุ้นให้ผู้ชมซาบซึ้งและตระหนักในสุนทรียรสของศิลปะการแสดงได้มากยิ่งขึ้น

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และเอกชนต้องแสดงพลังโดยร่วมมือกันในการขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ให้มากขึ้นกว่าเดิม ถ้ายังไม่ตระหนักในคุณค่าของงานพื้นบ้านประเภทนี้ การจะฟื้นฟูขึ้นในภายหลังก็จะกระทำได้อย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- ฉนิต อยู่โพธิ์. (2516). *ศิลปะละครรำหรือคู่มือนาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพฯ:ศิwaporn.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พระคลัง (หน), เจ้าพระยา. (2507). *กากีกลอนสุภาพ*. ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. (2543). *คำพ่อสอน:ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.
- มนตรี ตราโมท. (2526). *ละครชาตรี*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สุพรรณณี บุญเพ็ง. (2542). *ประวัติบัลเลต์ในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2543). *นาฏศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์หสน.ห้องภาพสุวรรณ.
- . (2549). *นาฏศิลป์รัชกาลที่ 9*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา กล้าเจริญ. (2537). *ละครชาตรีที่แสดง ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา กล้าเจริญ, สวภา เวชสุรศักดิ์, ทองล้วน บุญยิ่ง และโกสี ผลเกิด. (2555). *สถานภาพการคงอยู่ของ ละครชาตรีในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- Brandon, J. R. (1974). *Theatre in Southeast Asia*. Cambridge: Harvard University Press.
- DhanitYopho, (1973). *SilapaLakhon Rum Rue KhoomuaeNathasilp Thai (The Art of Dance Drama or the Thai Dance Handbook)*. Bangkok: Siwaporn Partnership Ltd.
- MattaniRutnin. (1993). *Dance, Drama, and Theatre in Thailand: The process of Development and Modernisation*. Tokyo: The Centre for East Asian Cultural Studies for UNESCO.

สัมภาษณ์

- กัญจนปกรณัม แสดงหาญ. (2559, 15 กรกฎาคม). ศิลปินอาวุโสสำนักการสังคีต กรมศิลปากร. *สัมภาษณ์*.
โกสี ผลเกิด. (2559, 9,17 มีนาคม, 6,22 เมษายน, 15 กรกฎาคม). เจ้าของคณะละครคณะอุดมศิลป์
กระจำจโขค. *สัมภาษณ์*.
- จาวรธรรม สุขสาคร. (2559, 5,13 มกราคม, 10,20 มีนาคม, 10,29 เมษายน, 15 กรกฎาคม). เจ้าของคณะ
ละครชาตรีคณะจงกลไปรงน้ำใจ. *สัมภาษณ์*.
- นพรัตน์ หวังในธรรม. (2559, 15 กรกฎาคม). ศิลปินจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. *สัมภาษณ์*.
- อมรา กล้าเจริญ. (2559, 4 มกราคม, 10,17 กุมภาพันธ์, 9,17,20 มีนาคม, 15 กรกฎาคม).
รองศาสตราจารย์ระดับ 9 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. *สัมภาษณ์*.

Translated Thai References

- AmarokKlongcharoen. (1994). *Research on LakornChatree in PhraNakhon Si Ayutthaya Province*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- AmarokKlongcharoen, Sawaphavejsurak, ThongLuangBoonjing and KohsriPhonkerd. (2012). *Status of Thai LakornChatree theater drama*. Bangkok: Department of Cultural Promotion Ministry of Culture.

- BhumibolAdulyadej, His Majesty King BhumibolAdulyadej. (2000). The father's teachings: the royal process and the speech about children and youth. (2nded.). Bangkok: Fine Arts Department, Bangkok Printing House.
- DhanitYopho. (1973). The Art of Thai Dance or Thai Dance Manual. Bangkok: Sivaporn Part.
- King Chulalongkorn (Ch), Chao Phraya. (1964). Khaki.(Edition of the national library). Bangkok: Library science.
- MontriTramoth. (1983). LakornChatree, in the music and dance of Thailand.Bangkok: Charoen Wit.
- PrayapornWongprasert. (2003). Educational Psychology. Bangkok: Bangkok Media Center.
- SupaneeBoonpeng. (1999). History of Ballet in Thailand.(Master of Arts Thesis, Chulalongkorn University).
- SuraponWirunrak. (2000). Dance of the Periscope.Bangkok: Hason Printing,Suwan Photo gallery.
- SuraponWirunrak. (2000). Dance of the Periscope.Bangkok: Hason Printing.
- SuraponWirunrak. (2006). Dancesin the King Rama IX era.Bangkok: Publisher of Chulalongkorn University.

Interviews

- KanchanaprakornSaenghan. (2016, July 15). Senior in the Department of Fine Arts, Silpakorn University. Interview.
- KhosriPhonkerd. (2016, March 9, 17, April 6, 22, July 15).Owner of UdomSinKrachangchok Theater group. Interview.
- CharuwanSuksakorn. (2016, January 5, 13, March 10, 20, April 10, 29, July 15). Owner of ChongKon Prong Namjai Theater group. Interview.
- NoppharatWangnaitum . (2016, July 15). Artist of Chulalongkorn University.Interview.
- Amara Klamcharern. (2016, January 4, February 10,17, March 9, 17, 20, July 15). Associate professor Level 9 of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University. Interview.